

Гавриш Н.В.,
доктор педагогічних наук, професор
кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти,
Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди,
м. Переяслав-Хмельницький, Україна

Брежнєва О.Г.,
доктор педагогічних наук, доцент
завідувач кафедри дошкільної освіти,
Маріупольський гуманітарний університет,
м. Маріуполь, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ГРАФІЧНИХ ОРГАНІЗАТОРІВ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

У сучасному суспільстві забезпечення ефективності освіти стає постійною, глобальною проблемою. Це пов'язане не лише з динамікою суспільного розвитку, але й частою зміною освітніх стандартів у ході життя одного покоління, коли освіту починають отримувати за одним навчальним планом, а закінчують – за іншим. До того ж, не зважаючи на активні модернізаційні процеси, продовжують домінувати знанневоцентриські цінності (що знаходять вираження в поняттях «научіння», «передача», «накопичення», «формування»), технократичний стиль мислення, мінімізована гуманітарна складова. І це спричинює певну деформацію ціннісно-сислової, духовної складової освіти. Для вищої педагогічної освіти названі тенденції особливо небезпечні, адже позначаються на якості всіх рівнів освіти. До того ж збільшення обсягів і нарощування темпів переробки навчального матеріалу й

водночас надання пріоритету кількісним показникам оцінки якості освітнього результату спричинюють гальмування розвитку гуманної свідомості та гуманітарного мислення майбутнього педагога, оскільки осмислене «проживання» психолого-педагогічного знання та творче смислотворення підміняється форсованим і формалізованим споживанням інформації (один з прикладів – масове втілення тестів як універсального засобу оцінки якості освіти). Відтак, результат освіти втрачає свою цілісність і завершеність, стає фрагментарним. Причому, як вже зазначалося, негативні наслідки цього стають все більш відчутними на всіх рівнях освіти.

Сутність означеної проблеми автори цієї статті як досвідчені викладачі педагогічних вишів відчувають із середини, знаходячись у постійному пошуку ефективних засобів оптимізації фахової підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти. Тому звернення до графічних організаторів навчальної інформації є не випадковим. Мета статті полягає у представленні окремих результатів локального дослідження з використання графічних організаторів у процесі викладання фахових дисциплін для майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Складно не погодитися із твердженням С. Гончарова про те, що смисл університетської освіти полягає у вихованні «людини розуміючої» як ознаки невідривності двох процесів – «втілення культури в людині та самореалізації людини в культурі» [3, с. 32]. А це означає відмову від механічного засвоєння початкової інформації. Сутність розуміння у його різноманітних аспектах розглядається в численних дослідженнях з філософії, соціології, філософії освіти, в педагогіці і психології переважно у трьох площинах – як предмет філософії, як пошук освітніх смислів та як методологічна проблема

(М. Арутюнян, А. Закирова, М. Запёкіна, В. Менжулова, І. Суліма, Н. Фролова и др.).

Використання графічних організаторів орієнтує на осмислене сприйняття і розуміння студентами початкової інформації, засвоєння «живого знання» (А.Фурман). Візуальні або графічні організатори забезпечують унаочнення розумових процесів. Завдяки ним прихований процес мислення стає наочним, набуває візуального втілення за рахунок розгортання розумових процесів на площині. Це дає змогу систематизувати думки, зробити складні конструкції більш зрозумілими. Також засоби візуалізації допомагають навчаючимся актуалізувати відоме, вплітати досвід і знання в нову інформацію, краще її класифікувати та формулювати висновки (Т. Бьюзен, М. Дулама, Дж. Кларк, Д. Перкінс, О. Пометун та ін.). Вони сприяють організації мислення більш високого порядку, формують вміння аналізувати матеріал, оцінювати й коректувати процес власної навчальної діяльності, орієнтуватися в ситуації, обмірковувати з усіх сторін можливі відповіді на складні питання. Названі вміння суголосні ознакам професійних компетентностей, представлених у відповідних державних стандартах. Цінність застосування графічних організаторів пов'язаний і з їх позитивним впливом на формування комунікативних умінь майбутніх педагогів, адже під час дискусій навчають аргументовано обстоювати власну думку, проголошувати ідеї, розв'язувати проблеми, допомагають викладати навчальний матеріал у графічній формі.

Використання різних прийомів візуалізації в процесі викладання фахових дисциплін дав змогу переконатися у їх здатності спонукати студентів думати над тим, як вони міркують, що бачать і роблять, порівнювати власні думки з думками інших. Викладач, організуючи навчальний діалог із застосуванням одного з методів візуалізації, має

можливість побачити, що студенти вже знають і вміють, допомагає опиратися на ці знання й уміння, бачити свої помилки і виправляти їх.

Дослідження, проведення якого зумовлювалось низьким рівнем вмотивованості студентів до оволодіння теоретичними знаннями з професійної діяльності, значною мірою їх формалізованості, було здійснене зі студентами спеціальності «Дошкільна освіта» на базі двох університетів (м. Переяслав-Хмельницький, м. Маріуполь). Вивчення теоретичних основ технології дало змогу обрати з понад ста ефективних методів ті, що найбільш відповідали змісту і характеру начальних дисциплін. Метод визуализации розглядається як системне, засноване на правилах, динамічне чи статичне графічне представлення інформації, що сприяє народженню ідеї, допомагає розібратися у складних поняттях, націлене на аналіз теорії і досвіду. Взято до уваги існування різних класифікацій графічних організаторів: *за формою організації інформації* - від жорсткої конструкції до максимально вільної (М. Епплер, Р. Ленглер) [8]; *за видом просторових образів*, що дають змогу осмислити інформацію: блок-схема, матриця, ієрархія, лінійна послідовність тощо (Д. Халперн) [7], *за способом досягнення мети* – залежно від індуктивного чи дедуктивного способу мислення (Д. Кларк) [6] та ін. Адже перш, ніж обрати для викладання той або інший спосіб візуалізації, викладачеві важливо було оцінити ідеї, аргументи, процеси, що мали зрозуміти студенти; усвідомити, яка схема найкраще організує матеріал і наповнить його змістом; який вид графічного організатора допоможе в аналізі й осмисленні змісту; які потрібно поставити запитання, як організувати актуалізацію суб'єктного досвіду з теми для активізації мислення і мовлення студентів. Досвід застосування графічних аналізаторів переконливо доводить доцільність

їх місця на різних етапах начального заняття: на початку – як засобу вмотивування, занепокоєння студентів новою темою, звернення до власного досвіду та його рефлексії, орієнтації у новій темі; в основній частині заняття – як засобу оптимізації навчального діалогу, систематизації знань – метод кластерів, відпрацювання певної моделі професійних дій; з метою контролю якості засвоєних знань-умінь або рефлексії змін у результаті заняття.

Особливого значення застосування графічних організаторів набуває у контексті опрацювання навчальних текстів, адже однією з істотних проблем є втрата значним числом студентів інтересу і здатності до їх читання. Організація підгрупової роботи з текстами в межах викладання навчальної дисципліни «Теорія і методика логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку» здійснювалася на основі методу Інсерт, що потребувало від студентів самостійного опрацювання текстового фрагменту з подальшою структуризацією текстової інформації із заповненням М-таблиці. Перша частина таблиці мала містити позитивні факти з тексту, що опрацьовувався, друга – нейтральні і негативні – третя. Після опрацювання й обговорення матеріалів усіх трьох колонок студенти доходили певного висновку, склали оцінку досліджуваному явищу. Застосування графічного організатора М-таблиця під час ознайомлення студентів з різними моделями часу дозволило викладачеві управляти процесом засвоєння студентами нової інформації з опорою на *психологічні механізми розуміння*.

Іншим прикладом застосування візуальних організаторів може бути складання кластеру «Мова і мовлення» як смислоцінний стрижень лекції-діалогу у викладенні Дошкільної лінгводидактики. Схема, що відбиває зв'язки між ключовими поняттями курсу, складається на очах і за участю студентів. Це дає змогу не

лише підтримувати високий рівень зацікавленості і включеності студентів, а ще й забезпечує осмислене сприйняття й узагальнення ними нового знання. Закріпленню отриманих на лекції знань сприяє заповнення студентами таблиці «Що? Де? Як? Коли?» під час практичного заняття. Об'єднання студентів у підгрупи підвищує рівень навчальної комунікації під час спільного обговорення вмісту таблиці та оприлюднення, презентації результатів обговорення. Наведені приклади – мізерна частина графічних організаторів, тих навчальних засобів, що можуть оптимізувати освітній процес, підвищити рівень вмотивованості й обізнаності. Зіставлення результатів обстеження рівнів вмотивованості, комунікативності та теоретичної обізнаності студентів на початку та по завершенні локального дослідження переконливо довело істотні позитивні зрушення, що ми пов'язуємо з активним використанням в процесі викладання фахових дисциплін графічних організаторів.

Література:

1. Визуальные организаторы". – [электронный ресурс].: <https://sites.google.com/site/mkiktkm/vizualnye-organizatory> **2. Борг Дж.** Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування/ пер.з англ. Н. Лазаревич. – Харків: Ранок: Фабула, 2020. – 304с. **3. Гончаров С. А.** Герменевтика как культурно-философская проблема современного университетского образования. Актуальные вопросы современного университетского образования: Материалы VII Российско-американской научно-практической конференции, 17-19 мая 2005 г. — СПб.: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2005. — 550 с. **4. Кларк Дж. Г.** Использование визуальных организаторов для фокусирования на мышлении / пер. с англ. Е. Н. Волков, 2009. – [электронный ресурс]. Режим

доступа: <http://evolkov.net/mapping/index.html>. **5. Thomas W. Phelan PhD.** 1-2-3 Magic in the Classroom Effective Discipline for Pre-K through Grade 8. – 2018. <https://www.123magic.com/positive-parenting-solutions/1-2-3-magic-in-the-classroom.html> **6. Перкинс Д.** Психонавигация. Путешествия во времени = Psychonavigation: Technique for Travel Beyond Time. — М.: ИГ «Весь», 2011. — 112 с. — (География эзотерики). — ISBN 978-5-9573-1932-0. **7. Халперн Д.** Психология критического мышления. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://lib.rus.ec/b/214789/read>